

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКА ДЕРЖАВНА АКАДЕМІЯ КУЛЬТУРИ

СИНЄОКИЙ Олег Володимирович

УДК 316.774 : 930.25 : 681.85 (100) (043.5)

**ФОНОДОКУМЕНТ У СВІТОВОМУ КОМУНІКАЦІЙНОМУ
ПРОСТОРИ: ЕВОЛЮЦІЯ, СУЧАСНИЙ СТАН,
НАПРЯМИ ТРАНСФОРМАЦІЙ**

27.00.02 – документознавство, архівознавство

Автореферат

дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора наук із соціальних комунікацій

Харків – 2016

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Запорізькому національному університеті,
Міністерство освіти і науки України

Офіційні опоненти: доктор наук із соціальних комунікацій, професор
Маркова Вікторія Анатоліївна,
Харківська державна академія культури,
професор кафедри документознавства
та книгознавства

доктор історичних наук, професор
Бездрабко Валентина Василівна,
Київський національний університет культури і
мистецтв, професор кафедри інформаційної,
бібліотечної та архівної справи

доктор наук із соціальних комунікацій, професор
Бутиріна Марія Валеріївна,
Дніпропетровський національний університет
імені Олеся Гончара, завідувач кафедри масової
та міжнародної комунікації

Захист відбудеться 29 грудня 2016 р. о 13.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 64.807.02 в Харківській державній академії культури за адресою: 61057, м. Харків, Бурсацький узвіз, 4.

З дисертацією можна ознайомитися в науковій бібліотеці Харківської державної академії культури за адресою: 61057, м. Харків, Бурсацький узвіз, 4.

Автореферат розіслано 28 листопада 2016 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Г. Г. Асєєв

ВСТУП

Актуальність дослідження. Проблематика функціонування фонодокументів у комунікаційному просторі є актуальним дослідницьким напрямом наук соціокомунікаційного циклу загалом і документознавства й архівознавства зокрема. Процес створення, циркуляції і поширення акумульованої у фонодокументах аудіальної інформації має специфічні властивості, що зумовлюють особливості структури та динаміки розгортання фонодокументної комунікації. Актуальність наукового осмислення проблем циркуляції фонодокументів через їх соціальну енергетику і міжкультурний інформаційний вплив пов'язана зі зростанням значимості комплексу теоретико-практичних питань, що впливають на ефективність функціонування потоків фонодокументів в глобальному комунікаційному просторі.

Питання трактування поняття «фонодокумент» в Україні є актуальним в юридичній, технічній та документознавчій галузях знань. При цьому в документознавстві поняття «фонодокумент» визначено з урахуванням дефініції традиційного документа. Оскільки нині відбувається формування якісно нового комунікаційного середовища, документознавство та архівознавство мають доповнюватися новими фактами щодо особливостей вироблення, розповсюдження та споживання фонодокументів, а також їх обліку, зберігання та організації використання як специфічних інформаційних джерел.

Водночас зазначені питання вивчені ще не достатньо. Актуальність теми пов'язана і з відсутністю в сучасному українському документознавстві й архівознавстві фундаментальних теоретико-методологічних і прикладних досліджень, присвячених еволюції, сучасному стану і перспективам розвитку фонодокумента у світовому комунікаційному просторі. Слід констатувати, що в зарубіжній науці концептуальних досліджень із зазначених вище та суміжних питань також обмаль. Напрацювання зарубіжних дослідників (Дж. Бойд, Р. Вайз, Х. Макелам, Г. Мелвіл-Месон, Р. Коулмен, К. Ескот, Дж. Колінз, К. Гарднер, Д. Хіршберг, Ч. Джилет та ін.) стосуються історичних аспектів створення фонограм і розвитку комунікаційних установ у світовій індустрії звукозапису. Цілком очевидно й те, що досьогодні немає цілісного дослідження фонодокументної комунікації в системній єдності всіх її елементів і підсистем.

Вирішення означених наукових проблем можливе лише за умови переходу на вищий шабель теоретизації з позицій пізнавальних можливостей теорії соціальної комунікації. Отже, актуальність дисертаційно-

го дослідження зумовлена його спрямованістю на об'єднання окремих соціальних інституцій фонодокументування в цілісну систему фонодокументної комунікації, що презентує її як базову підсистему соціальної комунікації сучасного суспільства.

Означене дослідження має важливе соціокультурне й професійне значення, оскільки створює теоретичне підґрунтя для успішного розвитку й інтеграції фонодокументної комунікації як унікальної системи легального збереження і використання звукової спадщини в якісно нове комунікаційне середовище. Наразі актуальність теми дисертаційного дослідження зумовлена важливою соціальною роллю, яку відіграють фонодокументи в житті інформаційного суспільства, будучи гарантом збереження культурної спадщини і світової соціальної пам'яті в цілому.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Тему дисертації затверджено Науково-технічною радою Запорізького національного університету (Протокол № 11 від 16.06.2016 р.). Дослідження здійснене в межах комплексної наукової теми Харківської державної академії культури «Документально-комунікаційні структури суспільства: інноваційні стратегії розвитку» (Державний реєстраційний № 0109U000512).

Мета і завдання дослідження — розроблення цілісної концепції генези, функціонування і розвитку фонодокумента у світовому комунікаційному просторі, визначення напрямів його трансформації у нових глобальних реаліях.

Гіпотеза дослідження полягає в тому, що встановлення унікальних комунікаційних властивостей та закономірностей функціонування фонодокумента у світовому комунікаційному просторі сприятиме виявленню резервів удосконалення сучасної системи його створення, виробництва, тиражування, розповсюдження, споживання, архівного зберігання та організації використання.

Досягнення мети і перевірка робочої гіпотези передбачають вирішення таких **завдань**:

- визначити ступінь розроблення проблематики фонодокумента в науках соціокомунікаційного циклу й уточнити терміносистему досліджуваної предметної сфери;

- простежити еволюцію фонодокумента як засобу документної комунікації та виявити основні етапи розвитку технологій фіксації аудіальної інформації;

- визначити сутність, властивості, функції та класифікацію фонодокумента з виокремленням музичних фонодокументів як особливого кластера, що функціонує у фонографічному комунікаційному просторі;

– здійснити порівняльну характеристику провідних суб'єктів тиражування фонодокументів, що належать до різних регіонів світової музичної індустрії;

– обґрунтувати циклічність розвитку системи виробництва, розповсюдження та зберігання фонодокументів, основиючись на історичних фактах його еволюції в зарубіжному та вітчизняному досвіді функціонування;

– визначити систему внутрішніх і зовнішніх факторів розвитку фонодокумента в системі соціальних комунікацій;

– обґрунтувати закономірності системних трансформацій фонодокументів, що відбивають особливості його циркуляції у світовому комунікаційному просторі;

– розробити пріоритетні напрями реставрації фонодокументів та архівного зберігання оцифрованих копій.

Об'єкт дослідження — фонодокумент як засіб соціальної комунікації.

Предмет дослідження — особливості функціонування та еволюційні трансформації фонодокумента у світовому комунікаційному просторі.

Загальні хронологічні межі дослідження — кінець XIX — початок XXI ст., що становить 140 років.

Методи дослідження визначаються міждисциплінарністю теми і специфікою об'єкта дослідження. Методологічною основою дисертаційного дослідження є соціокомунікативний підхід, використання якого дозволило: з'ясувати сутність фонодокумента як засобу соціальної комунікації; визначити й охарактеризувати головні компоненти системи створення, виробництва, розповсюдження, тиражування, споживання, зберігання та використання музичних фонодокументів, дослідити трансформації, що відбуваються з ними в сучасному комунікаційному просторі. Застосування системного підходу сприяло цілісному розгляду фонодокументної комунікації як системи взаємопов'язаних компонентів та підсистем. Системно-функціональний підхід уможливив визначити компоненти функціональних трансформацій фонодокументів, системно-типологічний — виявити типо-формати звуконосіїв, види рекорд-лейблів та інших суб'єктів звукозаписувального процесу, а також уточнити ознаки структурування дискографій, фонотек, колекцій та архівних зібрань фонодокументів.

Використання когнітивного потенціалу синергетичного підходу уможливило на науковій основі виявити комунікативні ознаки фонодокумента (зокрема альбомів). Історико-генетичний та історико-типо-

логічний підходи використано для аналізу еволюції історичних передумов генезису фонодокумента в системі комунікацій, розвитку засобів фіксації аудіальної інформації, структури і функцій фонодокумента. Соціокультурний підхід сприяв осмисленню тих парадигмальних змін, що мали суттєвий вплив на становлення моделей фіксації аудіальної інформації в культурах звукозапису та споживання музично-звукових носіїв. Метод компаративного аналізу застосовано для порівняння змін, що відбуваються з компонентами структури системи фонодокументної комунікації в різних регіонах світу. Завдяки використанню методу семіотичного аналізу з'ясовано особливості знакової фіксації звукової інформації на різноманітних носіях. Методи наукового прогнозування дозволили визначити перспективи субформатних модифікацій фонодокументів у цифровому комунікаційному просторі. Під час розробки концептуальної моделі системи виробництва, розповсюдження, зберігання та використання музичних фонодокументів як особливого комунікаційного утворення використано метод моделювання. Метод термінологічного аналізу сприяв уточненню поняттєвого апарату предметної сфери дослідження; джерелознавчий пошук і аналіз друкованих та Інтернет-публікацій — з'ясуванню еволюції наукових поглядів на об'єкт дослідження. Інформаційний аналіз використано під час вивчення вибірок грамплатівок та компакт-дисків.

Теоретичну базу дослідження склали основні концепції, викладені в наукових працях учених у галузі соціальних комунікацій (М. Бутиріна, П. Бурдье, В. Маркова, Н. Мурейко, А. Соколов, О. Холод та ін.), документознавства (В. Бездрабко, Г. Боряк, Г. Двоєносова, М. Комова, Н. Кушнарєнко, К. Новохатський, Ю. Палєха, Г. Швецова-Водка та ін.), архівознавства (С. Безклубєнко, М. Васильченко, Т. Ємельянова, Л. Кобелькова, Т. Надольська, М. Палієнко, Ю. Трач та ін.), культурології (Є. Войткевич, В. Калицький, О. Коваленко, Л. Кормич, Я. Левчук та ін.), мистецтвознавства (К. Фадєєва, О. Якупов та ін.), авторського права і суміжних прав (Г. Авдєєва, О. Басай, Т. Вахноєва, О. Ієвіня, Ю. Грунцевський та ін.), а також частково — окремих технічних дисциплін (С. Агєєв, А. Аполлонова, В. Бургов, Ю. Василєвський, Т. Добрусина, Н. Шумова та ін.).

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертація є першим комплексним дослідженням, у якому на основі виявлених та опрацьованих джерел ґрунтовно вивчено феномен фонодокумента як засобу соціальної комунікації. У дослідженні *вперше*:

– докладно з'ясовано історичні передумови долучення фонодокумента до системи соціальних комунікацій і закладено теоретичні засади нового наукового напрямку — фонографічного документознавства;

- здобуто нові фундаментальні знання щодо функціонування системи створення, виробництва, тиражування, розповсюдження, споживання, зберігання та використання фонодокументів у світовому комунікаційному просторі;

- охарактеризовано організаційні структури виробників і розповсюджувачів фонодокументів у системі соціальних комунікацій (за певними країнами й історичними періодами), визначено напрями інтеграції системи виробництва, розповсюдження та зберігання фонодокументів у нове комунікаційне середовище;

- теоретично обґрунтовано концептуальну модель подальшого розвитку фонодокументних комунікацій у глобальному цифровому просторі;

удосконалено:

- визначення поняття «фоноархів» та введено до наукового обігу дисциплін соціокомунікаційного циклу поняття «музичний фонодокумент»;

- класифікацію фонодокументів як аудійних інформаційних джерел і критерії визначення типформатів звуконосіїв;

- системні трансформації фонодокументів у комунікаційному просторі, зокрема обґрунтовано закономірності циркуляції в комунікаційному просторі ліцензійних копій, контрафактних підробок, бутлегів та архівних фонодокументів;

набули подальшого розвитку:

- уявлення щодо особливостей життєвого циклу фонодокумента в соціокомунікаційному процесі;

- знання стосовно організації архівного зберігання фонодокументів та особливостей використання фоноархівів;

- типізація комунікаційних властивостей музичних альбомів як різновидів фонодокумента.

Практичне значення одержаних результатів зумовлене можливістю використання висновків, результатів і рекомендацій дисертації для формування стратегії подальшого розвитку фонодокументних комунікацій. Матеріали дослідження використані автором під час підготовки двох навчальних посібників, викладання в Запорізькому національному університеті навчальних дисциплін «Документознавство та архівознавство», «Комунікаційні технології», «Інформаційне право», «Право видавця та редактора», «Популярна музика та масова комунікація», про що свідчить акт про впровадження. Окремі положення і рекомендації дослідження можуть бути використані в архівній діяльності, а також для видання анотованих каталогів фонодокументів і оптимізації функціонування радіофоноархівів.

Особистий внесок здобувача полягає у виявленні й аналізові невідомих раніше даних з історії розвитку системи фонодокументних комунікацій. Наукові результати та висновки одержані дисертантом особисто, праць у співавторстві немає.

Апробація результатів дисертації. Основні положення і висновки дисертаційного дослідження оприлюднювалися і обговорювалися на міжнародних, зарубіжних, всеукраїнських, регіональних наукових і науково-практичних конференціях: «Запорізькі правові читання» (Запоріжжя, 2011); «Теоретические и практические аспекты развития современной науки» (Москва, 2012); «Российское государство: от советской к постсоветской эпохе» (Іркутськ, 2012); «Розвиток науки на сучасному етапі» (Київ, 2013); «Масова комунікація: історія, сьогодення, перспективи» (Луцьк, 2013); «Формирование современного облика науки» (Донецьк, 2013); «Наука та сучасність: виклики глобалізації» (Київ, 2013); «Мультинаукові дослідження як тренд розвитку сучасної науки» (Київ, 2013); «Актуальні дослідження в соціальній сфері» (Одеса, 2013); «Научная дискуссия: вопросы филологии, искусствоведения и культурологии» (Москва, 2013); «Актуальні проблеми громадянської освіти та виховання: український та зарубіжний досвід» (Острог, 2013); «Розвиток єдиного європейського освітнього простору: поєднання кращого зарубіжного досвіду з національними традиціями» (Кошице — Мішкольц, 2013); «Фольклорное движение в современном мире» (Москва, 2015); «Особистість митця в культурі» (Херсон, 2016).

Текст дисертації, її основні наукові положення, висновки і результати обговорено на міжкафедральних семінарах та розширених засіданнях кафедри соціальних комунікацій Запорізького національного університету, а також міжкафедрального науково-методологічного семінару профільних кафедр Харківської державної академії культури.

Кандидатська дисертація на тему «Мотивація девіантних форм поведінки особи, що призводить до сексуальних злочинів» захищена у 2006 р., її матеріали в тексті докторської дисертації не використовувалися.

Публікації. Результати дослідження викладено в 41 науковій праці, серед яких: 1 монографія, 24 статті — у фахових виданнях із соціальних комунікацій, 5 статей — у зарубіжних наукових журналах, 5 статей — в інших наукових виданнях та 6 — тези доповідей на наукових конференціях.

Структура дисертації зумовлена метою та завданнями дослідження. Робота містить вступ, чотири розділи, висновки, додатки, список використаних джерел з 553 найменувань (51 стор.). Загальний обсяг

дисертації — 450 сторінок. Основний текст викладено на 382 стор., 12 додатків на 17 стор.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми, її зв'язок з науковими програмами та планами, визначено наукову проблему, мету й завдання дослідження, його об'єкт і предмет, сформульовано гіпотезу, викладено методи дослідження, розкрито наукову новизну, теоретичну і практичну значущість одержаних результатів, наведено відомості про апробацію результатів дисертації, публікації автора.

У **першому розділі «Теоретико-методологічні засади дослідження фонодокумента як комунікаційного феномену»**, який складається з двох підрозділів, висвітнено стан розробленості проблеми, визначено методологію та методи дослідження, уточнено терміносистему предметної сфери.

Підкреслено, що першим в українській історіографії проблему використання аудіовізуальних ресурсів наприкінці 1940-х рр. розпочав вивчати директор Центрального державного архіву фонофотокінодокументів УРСР Г. Пшеничний. До кінця 1950-х рр. фонодокументи виокремлено в особливу групу, яка розглядалася в комплексі з кіно- і фотодокументами. У 1960-ті рр. А. Кузін запропонував поділ фонодокументів залежно від змісту і способу запису звука, особливостей носія запису (віск, метал, плівка, папір та ін.). Упродовж 1960-х рр. з'явилася значна кількість публікацій таких авторів, як Н. Єрмакова, І. Кунтіков, Л. Крюкова, Є. Нікіфоров, Л. Пушкарьов, І. Фесуненко та ін., котрі досліджували фонодокументи як особливий вид історичних джерел. У 1977 р. І. Полотовська опублікувала результати наукового вивчення дискографії в системі бібліографії, а наступного року відбувся захист її кандидатської дисертації на тему «Проблеми обліку грамплатівок у системі національної бібліографії». Важливе місце посіла стаття В. Устинова та І. Столярова «Збереженість фонодокументів на різних носіях», яка опублікована у 1980 р. в журналі «Советские архивы». У 1982 р. видано друком посібник «Технологія зберігання фонодокументів» (автори — Ж. Сергазін і О. Седова), який став першим навчальним виданням фахового спрямування щодо вирішення проблем архівного зберігання виключно фонодокументів.

Обґрунтовано, що певним внеском у розроблення фонодокументної проблематики є дисертаційні дослідження Л. Кобелькової, І. Міроничевої, Л. Розанової, А. Філіппова, що захищені в 1970–1980-х рр., О. Якупова (1995 р.), Л. Тупчієнко-Кадирової (2005 р.), Т. Ємельянової

(2010 р.), Н. Грюнберга (2011 р.), О. Коваленка (2012 р.), В. Кальницького (2014 р.). Визначено, що з позиції соціокомунікаційного знання феномен фонодокумента окремо не вивчався.

Як методологічну основу дослідження використано праці таких документознавців: В. Бездрабко, І. Безуглової, Г. Боряк, Х. Вінтонів, Г. Воробйов, Г. Двоєносової, Л. Климчук, М. Комової, С. Кулешова, Н. Кушнарченко, І. Ломачинської, В. Магідова, К. Новохатського, Ю. Палехи, Є. Плешкевича, В. Рудюк, Ж. Сергазіна, А. Сокової, А. Соляник, Ю. Столярова, Г. Швецової-Водки, О. Шленової та ін. Концептуальне значення для вирішення завдань дослідження мали наукові напрацювання в галузі архівознавства таких авторів: О. Алексеєва, М. Альтман, І. Асфандярова, С. Безклубенка, Б. Бротман (Канада), М. Васильченко, Д. Галкін, Л. Драгомірова, Т. Ємельянова, Г. Залаєв, Т. Захарченко, С. Зозуля, З. Іноземцева, А. Караваєва, Л. Кобелькова, В. Коляда, Р. Кокс (США), О. Кузін, Л. Левченко, І. Матяш, Р. Мельник, Т. Надольська, Г. Новікова, М. Палієнко, С. Саломатіна, І. Скобець, Є. Старостін, П. Стоян, Н. Толстова, Ю. Трач, О. Фарстова, Х. Хащина, Т. Хорхордіна, Ж. Хедбелі (Хорватія), Дж. Шварц (Канада) та ін. Концепції теоретиків соціальної комунікації П. Бурдєс, М. Вилегжаніна, Д. Гавра, В. Ільганаєвої, В. Кашкіна, В. Маркової, В. Мироненко, Н. Мурейко, А. Соколова, О. Холода та ін. також використано як методологічну основу. Теоретико-методологічну базу дослідження доповнюють наукові публікації з мистецтвознавства (О. Берегова, В. Бокарев, В. Доценко, М. Каган, О. Устименко-Косоріч, К. Фадєєва, О. Якупов та ін.) та правознавства (Г. Авдєєва, Т. Вахноєва, Ю. Дрешер, О. Ієвіня, Ю. Трунцевський, О. Тучкова, ін.).

Репрезентативною та органічною складовою джерельної бази дослідження є зарубіжні видання, в яких розкривається специфіка звукозаписувального бізнесу та музичної індустрії в різних країнах, зокрема фундаментальні праці зарубіжних авторів (С. Belz, А. Bisbort, Н. Clinton, С. Knab, D. Laing, J.K. Muir, D. Passman, P. Scaruffi, J. Shepherd, F. Wonneberg та ін.). Важливою компонентою джерельної бази є масив фонодокументів — 10 тис. грамплатівок, 20 тис. компакт-дисків, звуконосії інших форматів, а також архівні матеріали (зокрема із зарубіжних фоноархівів і приватних колекцій), каталоги фірм грамзапису, студій звукозапису та інших типових і нетипових виробників фонодокументів. Актуальність проблеми потребувала використання такої специфічної групи джерел, як Інтернет-ресурси (зокрема міжнародних організацій звукових і аудіовізуальних архівів — ССAAA, IASA, ICA та ін.), кількість яких становить понад 3 тисячі.

Зазначено, що застосування соціокомунікативного підходу дозволило визначити сутність та властивості об'єкта дослідження в категоріях комунікативного процесу, з'ясувати особливості життєвого циклу фонодокумента як джерела аудіальної інформації. Використання структурно-функціонального підходу сприяло виявленню інфраструктурних складових системи виробництва, розповсюдження, зберігання та використання фонодокумента. Евристичний потенціал історико-генетичного, історико-типологічного підходів допоміг визначити етапні трансформації базових компонентів структури фонодокументної комунікації.

На основі застосування термінологічного аналізу уточнено співвідношення понять «кінодокумент», «фотодокумент» і «фонодокумент», які використовуються у презумпції розчленування терміна «аудіовізуальний документ», спростовано твердження окремих науковців щодо архаїчності терміна «фонодокумент». Обгрунтовано, що спроби замінити його поняттями «аудіальний» або «аудільний» документ не є коректними, оскільки такий підхід обмежує комунікаційну сутність фонодокумента. Зазначено, що останній термін є дещо ємнішим порівняно зі «звуковим документом»: до структури звукових документів входить виключно звуковий компонент, а фонодокумент складається як зі звукової складової, так і з основних та/або факультативних візуальних (зокрема текстових) елементів. Підкреслено, що в дисертації термін «фонодокумент» використовується як узагальнююче поняття для всіх видів документів, що містять звукову інформацію як основну з допоміжними елементами образотворчої і текстової (головним чином — супровідної) інформації.

Доведено, що поняття «музичний фонодокумент» як засіб комунікації, який створений спеціальними виробниками в різних типоформатах для зберігання в часі й розповсюдження в просторі музичних творів, які зафіксовані у звуковому форматі (фонограм), досі не набуло офіційної інституціоналізації. Пропонується введення поняття «складний музичний фонодокумент» (СМФ), який є самостійним об'єктом документних комунікацій і не є тотожним поняттю «складний аудіовізуальний твір». Структурно СМФ складається з різноформатних взаємопов'язаних компонентів (зокрема дублікати — один і той самий альбом, записаний на CD і платівці, що подаються як комплект в єдиній упаковці, тощо).

У другому розділі «**Особливості функціонування фонодокумента як засобу документної комунікації**», який складається з чотирьох

підрозділів, висвітлено основні етапи становлення і розвитку фонодокументів різних видів.

Зазначено, що історичними передумовами генезису фонодокумента в системі документних комунікацій є виникнення наприкінці XV ст. нотодруку, винайдення технології грамзапису і становлення каналів його просування на українських землях. Нотодрук пропонується вважати особливим інформаційним явищем, при цьому не тільки попередником фонодокументної комунікації, а постійним супутником останньої. З'ясовано, що всі дофонографічні розвідки не призвели до визначення сутності поняття «фонодокумент». У 1842 р. німецький фізик В. Вергейм записав вібрації камертона на дисковому носіїві, в 1857 р. Л. Скотт сконструював винахід, який названо «фоноавтографом». Найдавнішим у світі фонодокументом-оригіналом можна вважати звукозапис уривку з французької народної пісні, який здійснено в 1860 р. 21 листопада 1877 р. Едісон отримав патент на винахід приладу для запису на носіїві у формі доріжки та відтворення звуків, що й прийнято вважати початком «ери грамзапису». 16 травня 1888 р. Берлінер уперше запропонував пропозицію замінити тендітні воскові валики фонографа Едісона міцними плоскими дисками. У 1894 р. було розпочато виробництво грамплатівок під маркою фірми «E. Berliner Gramophone» (Німеччина). У 1889 р. Дж. Беттіні вирішив проблему тиражування циліндрів фонографа. У 1902 р. в США започатковано виробництво грамофонів з дисковою фонограмою. Перша двостороння платівка виготовлена в 1903 р. У 1907 р. Г. Кеммлер запропонував удосконалення грамофона, назвав його на честь підприємства братів Пате — «патефоном». Перші спроби запису стереозвуку на грамплатівку відбулися в 1910 р.

Наприкінці 1911 р. з матриць «Інтернаціональ Екстра Рекорд» записано перші платівки київського виробництва. Доведено, що фактичним засновником українського грамзапису наприкінці першого десятиріччя XX ст. став чех Генріх Індржішек (Jindřich Jindříšek).

З 1930-х рр. настала епоха електромеханічного грамзапису і фонодокументи почали виготовлятися на якісно новому рівні. У 1931 р. застосовуватися технології, що вможливлювали записати на диску дві-три пісні. У цей період виникли нові різновиди фонодокументів — тонфільми і шорінофони, експериментували з магнітним записом. Охарактеризовано основних виробників фонодокументів у довоєнний період у СРСР. Зазначено, що об'єктивна необхідність оперативних систем фіксації і відтворення звука стимулювала розробку нових технологій документування аудіоінформації.

Зважаючи на те, що матеріальний носій є важливим компонентом фонодокумента, доведено, що формою запису (фіксації) аудіальних документів може бути три основні види: електромеханічна (грамплатівки), магнітна (компакт-касети й магнітна стрічка) і оптична (компакт-диски).

Визначено формати грамплатівок в звукозапису: 1) Довгограючі платівки або «диски-гіганти» (Long Play, LP); 2) Платівки зі збільшеною тривалістю відтворення (Extended Play, EP); 3) Сингли (Single); 4) Гнучкі платівки (Flexi Disc, Phonosheet, Soundsheet); 5) Мінйони (Mignon). Кожен з наведених форматів мав певні субформати, які докладно охарактеризовано. Крім того, розглянуто неформатні види грамплатівок («Show & Tell», «Shaped Disc», «кольоровий вініл», «двосторонні грамплатівки», «гном», «диск з картинкою», «грамплатівка-лістівка» та ін.).

Обґрунтовано, що магнітний запис як спосіб фіксації аудіальної інформації розвивався паралельно з грамзаписом. 1 грудня 1898 р. В. Поулсен запатентував перший у світі апарат для магнітного запису звукових коливань — «телеграф». У 1934 р. на технічній виставці в Берліні було представлено перший плівковий магнітофон, розроблений компанією «BASF». У 1935 р. «BASF» розпочали серійний випуск магнітної стрічки. У 1948 р. продемонстровано перший американський магнітофон «Model 200», який використовував ацетатну стрічку, що покрита гамма-окисом заліза. Перший касетний магнітофон розробила голландська фірма «Philips» у 1961 р.

Магнітна стрічка є самостійним носієм інформації. Звукозаписи музичних творів на магнітній стрічці можуть міститися (зберігатися і використовуватися) на катушках (бобінах), касетах і картриджах. Розкрито комунікаційні особливості вироблення, тиражування і розповсюдження магнітофонних касет і магнітної плівки в СРСР за типами. Окремо досліджено такий формат магнітофонних касет як «Eight-Track Tape» (ЕТТ), «Eight-Track Cartridge» або «Stereo 8», що виник у 1964 р. у Північній Америці (США та Канаді) і був орієнтований, головним чином, на відтворення музичних записів в автомобільних програвачах. Зазначені «касетні картриджі» виготовлялися до 1986 р. невеликими партіями. Нині ЕТТ вважають рідкісними документальними джерелами.

Констатовано, що найсучаснішим способом звукозапису є оптичний. Прообрази CD (Compact Disc) почали виникати з 1973 р. Першим оптичним носієм аудіовізуальної інформації (1978 р.) став лазерний диск, що призначався для перегляду кінофільмів. Процеси запису та зчитування інформації за допомогою лазера постійно удосконалювали-

ся, що сприяло виникненню CD і DVD-технологій. У 1982 р. запроваджено міжнародний стандарт системи оптичного звукозапису «Звуковий компакт-диск» (CDDA).

У 1983 р. ринок звукозапису був представлений такими носіями: касети (41,4%), довгограючі платівки (36,6%), платівки-сингли (21,8%) і CD (0,1%). Через 10 років — у 1993 р. — CD став абсолютним лідером, зайнявши 51,8% ринку звуконосіїв. Тенденція CD до збільшення частки ринку зберігалася. У 1998 р. 75,4% ринку звукозапису — компакт-диски, а ще через 5 років (у 2003 р.) — 93,4%. Компакт-диск став не тільки найзатребуванішим видом звуконосіїв, але протягом незначного проміжку часу фактично був єдиним форматом, що мав попит серед споживачів. Подальшим розвитком стали DVD, Blu-ray та інші формати. На початку XXI ст. нові технології дозволяли поширювати музичний контент без допомоги фізичних носіїв, що поступово витісняло використання компакт-дисків. Останніми роками спостерігається певне відновлення попиту на грамплатівки. Виявлено закономірність розвитку ФД: кожна нова технологія звукозапису за незначний час майже повністю витісняє попередню, але через певний період остання повертається і стійко займає окремий (навіть, невеликий) сегмент комунікаційного простору (гіпотеза циклічності).

Зауважено, що при всій масштабності видання грамплатівок у СРСР, проблемі організації збереження ФД тривалий час не приділялося належної уваги. На початку 1930-х рр. з ініціативи С. Бернштейна порушено питання щодо створення спеціалізованого архіву. У грудні 1932 р. був створений Центральний державний архів звукових записів (ЦДАЗЗ). Незабаром його об'єднали з Центральним кінофотоархівом і до 1967 р. він існував як фоновідділ Центрального державного архіву кінофотофонодокументів (ЦДАКФФД) СРСР. Фоновідділ ЦДАКФФД комплектувався грамзаписами і документами радіомовлення, серед яких починаючи з 1930-х рр. домінували магнітні фонограми. У 1967 р. ЦДАЗЗ СРСР було відновлено. З цього моменту розпочинається новий етап розвитку вітчизняної фоноархівістики. Так поступово сформувався зібрання фонодокументів.

Виявлено, що в центральних спеціалізованих державних архівах України фонодокументи становлять незначний відсоток. Фонодокументи систематизуються в архіві за видами запису звукової інформації — фонографічна, грамофонна, шорінофонна, оптична, магнітна, лазерна. У межах видів фонодокументи розміщуються за одиницями обліку та комплектів. На фонодокументи певного виду записи складається окремий опис. Комплект фонодокументів містить, зазвичай, оригінали та

копії. За одиницю зберігання ФД приймається фізично відокремлений фонодокумент. Фонд фонодокументів ЦДКФФА України ім. Г. С. Пшеничного складається з 43615 одиниць обліку, 21863 одиниць зберігання, зокрема 478 граморигіналів на металевих матрицях, 4020 грамплатівок за 1900–2004 рр. Починаючи з 2005 р. в Україні майже припинено поповнення архівних фондів вінілових грамплатівок.

Визначено основні функції МФД — тимчасове та/або довготривале зберігання аудіоінформації, що зафіксована на носіїві відповідного типоматриці, трансляція цієї інформації на індивідуальному, груповому і масовому рівнях за допомогою спеціальних технічних пристроїв. Запропоновано класифікацію ФД за специфічними ознаками, зокрема обґрунтовано доцільність їх поділу на дві великі групи: загальні та спеціальні фонодокументи. До першої групи належать оригінали і копії первинних аудіоінформаційних документів з музичними творами (таке структурування пов'язане з тим, що саме музичний контент є чисельнішою категорією, що перевищує інші, і має високу естетичну цінність). Обґрунтовано, що МФД можуть бути студійними і нестудійними, професійними й аматорськими, легальними (оригінали, ліцензійні копії) і контрафактними (підробки, нелегальні копії). За внутрішньою структурою МФД поділяють на прості (запис звукової інформації в одному форматі, що подається на одному або декількох носіях) і складні (запис у різних форматах, що подається в єдиному комплекті на одному чи декількох носіях). Складений фонодокумент являє собою цілісну систему і без жодного компонента не існує; при цьому останні можуть використовуватися окремо.

Запропоновано класифікацію фонодокументів здійснювати відповідно до однієї з атрибутивних ознак: а) музичний контент і б) немусичний контент. Розкрито, що фонодокумент як засіб документної комунікації еволюціонував за достатньо складною схемою. При застосуванні різних підходів (відповідно до фасетного-блокової схеми класифікації документів — за часом виникнення, за місцем походження, за регулярністю виходу, за рівнем узагальнення інформації, за ступенем розповсюдженості та ін.) під час класифікації певний ФД може водночас належати до різних категорій (опублікований, первинний, неперіодичний, оригінальний, зарубіжний та ін.).

Обґрунтовано, що ФД, які циркулюють в Інтернет-мережі, не належать до особливого класу документів, оскільки це є окремими стадіями процесу циркуляції МФД у комунікаційному просторі. В окремих випадках мережеві МФД можуть набувати статусу протофонодокументів (на стадіях, що передують офіційному розповсюдженню записів на но-

сіях); в інших — постфонодокументів (копії, що виготовлені після офіційного виходу релізу на будь-якому носіїві, а також Інтернет-альбоми й Інтернет-сингли). Подібні схеми запропоновано визначати як «ексцеси класифікації фонодокументів».

У третьому розділі «**Система виробництва, розповсюдження та зберігання фонодокументів**», що складається з чотирьох підрозділів, охарактеризовано еволюційні особливості та функціональні відмінності базових інституцій фонодокументних комунікацій.

Облунтовано, що створення ФД — це ємний фінансовий і технологічний процес з чітким визначенням комунікаційної структури і розподілом функцій, який здійснюється переважно в спеціально обладнаних студіях звукозапису. За суб'єктивним складом основною ланкою в системі виробництва фонодокументів є рекорд-лейбли. Констатовано, що лейбли є основними фонограмними установами, з яких складається міжнародна система комунікацій звукозапису. В звукозаписувальній системі важливу роль виконують саб-лейбли, а особливості комунікаційних схем дозволяють здійснювати оперативні перебудови, спрямовані на отримання максимального результату. Зв'язок окремих елементів — лейблів, заводів, студій — є комунікаційним полем для створення фонодокументів.

Розкрито найтипівіші організаційно-комунікаційні схеми виробників фонодокументів (вертикальні, горизонтальні, діагональні). Показано, що існує дві категорії компаній звукозапису: «мейджори» (великі фірми-корпорації) та «інді» (незалежні лейбли, які не є власністю головної компанії). У динаміці кардинальної трансформації структури «мейджорів» виокремлено п'ять основних етапів. Перший етап: з 1988 по 1999 рр. існувала т. зв. «Велика шістка» («Big Six») мейджор-лейблів — «Warner Music Group», «EMI», «Sony», «BMG», «Universal Music Group», «PolyGram»; другий: 1999–2004 рр. на світовому ринку звукозапису діяла «Велика п'ятірка» («Big Five») — «Warner Music Group», «EMI», «Sony», «BMG», «Universal Music Group»; третій: у зв'язку з об'єднанням «Sony» і «BMG» з 2004 по 2008 рр. формат змінився до «Великої четвірки» («Big Four») — «Universal Music Group», «Sony BMG», «Warner Music Group», «EMI»; четвертий: з 2008 по 2012 рр. кількісних змін не відбулося, тому залишилася «Велика четвірка» («Big Four»), але в змінній конфігурації — «Universal Music Group», «Sony Music Entertainment», «Warner Music Group», «EMI». Таким чином, із середини 2000-х рр. на світовому музичному ринку стали домінувати чотири мейджори «Universal Music Group» (Франція/США, 25,5%), «Sony Music Entertainment» (Японія/США, 21,5%), «EMI Group»

(Великобританія, 13,4%), «Warner Music Group» (США, 11,3%). Зазначені компанії склали «Велику четвірку». П'ятий етап: з 2012 р. формат зменшився до «Великої трійки» («Big Three») — «UMG», «SME» і «WMG». З 1 липня 2013 р. лейбли «Parlophone EMI» і «EMI/Virgin Classics» поглинаються «Warner Music Group». Визначено тенденцію, згідно з якою із середини 1980-х рр. потужні фірми здійснювали постійні спроби поглинання кластерів конкурентів («купівля частинами») і придбання інді-лейблів.

Ретроспективно охарактеризовано масив провідних рекорд-корпорацій і дрібних лейблів та сублейблів, що існували та/або функціонують понині у таких країнах: США, Велика Британія, Нідерланди, Данія, Швеція, Фінляндія, Норвегія, Іспанія, Португалія, Ізраїль, Австралія. Особливу увагу приділено документознавчій характеристиці рідкісних звукозаписів, що зберігаються у фоноархівах відповідних виробників МФД. Ретроспективно визначено загальне й особливе в системі виробництва фонодокументів таких країн Центрально-Східної Європи, як Чехословаччина, Німеччина, Угорщина, Польща, Югославія, Болгарія і Румунія, з аналізом архівних фондів відповідних лейблів, сформованих протягом 1960-х — 1990-х рр. Охарактеризовано історичні особливості виробництва МФД у країнах Латинської Америки і Східної Азії на основі аналізу досвіду розвитку звукозаписувальних комунікацій та видання МФД провідними фірмами звукозапису Куби, Венесуели, Чилі, Китаю, Тайваню, Північної Кореї, Південної Кореї, Японії. Висвітлено комунікативні особливості розвитку МФД у В'єтнамі та Камбоджі в 1960-ті — 1970-ті рр. З цією метою вивчено фоноархівні джерела (перевидання) і музичний контент, не відображений у ФД. Записи в'єтнамської рок-музики на носіях практично не збереглися, тому у фоноархівах їх немає.

Констатовано, що в СРСР з 1964 по 1991 рр. суб'єктами виготовлення МФД були заводи грамплатівок і студії грамзапису, що входили до єдиної системи на чолі з ВПТО «Фирма Мелодія»; продажу — торговельна мережа, що базувалася на Будинках грамплатівок, спеціалізованих магазинах і відділах грамплатівок; розсилки — Апрелівська база Роспосилторгу Міністерства торгівлі РРФСР.

Підкреслено, що з 1964 р. «Фирма Мелодія» (до структури комунікацій якої в різний час входили Апрелівський, Ленінградський, Ризький, Бакинський, Тбіліський і Ташкентський заводи грамплатівок, Московський дослідний завод «Грамзапис») набула монопольного права на виробництво, зберігання та розповсюдження фонодокументів (грамплатівок та звукозаписів інших видів).

З'ясовано, що з 1971 по 1990 рр. під маркою ВПТО «Фирма Мелодия» видано 49268 найменувань фонодокументів. Найменший показник зафіксовано в 1984 р. — 956 грамплатівок (1,9% від загальної кількості за двадцятирічний термін). Загальний випуск платівок кінця 1980-х рр. сягнув 190 млн екземплярів.

Виявлено, що в колишньому СРСР побутовий звукозапис доповнював державну систему промислового грамзапису. Розкрито особливості функціонування в 1970–1980-х рр. підпільного сегмента ринку звукозапису — «письменників», тобто тих, хто тиражував і поширював магнітофонні записи.

У ЦДКФФА України ім. Г. С. Пшеничного зберігається 7 фонодокументів (1963–1992) про роботу студій звукозапису і 15 кінодокументів (1967–1993), в яких є кадри з тематики роботи студій звукозапису в УРСР). Визначено, що в останні роки існування СРСР одна побутова студія звукозапису у середньому обслуговувала більше двохсот тисяч (213,5) дорослих громадян. З 1986 по 1991 рр. діяло два сектори грамзапису — державний, уособлений «Фірмою Мелодія», і недержавний — нові незалежні лейбли.

Визначено основні етапи фонодокументних комунікацій у колишньому СРСР та на пострадянському просторі: перший — 1973–1975 рр. — розпочато видання західної рок-музики на міньюонах; другий — 1976–1979 рр. — активно працюють побутові студії звукозапису; третій — 1980–1987 рр. — відкрито легальні місця зустрічей щодо обміну грамплатівками; четвертий — 1988–1991 рр. — розширення асортименту грамплатівок від «Фірми Мелодія» та нових лейблів; п'ятий — 1992–1993 рр. — масове виробництво «піратських» компакт-дисків, їх якісний перезапис на компакт-касети, розпродаж колекцій записів на магнітних катушках; шостий — 1994–1995 рр. — різке зниження виробництва грамплатівок, максимальний рівень попиту і розповсюдження касет із звукозаписами; сьомий — 1996 р. — понині — активізація «піратських» технологій виготовлення та розповсюдження CD, поширення мережевої фонодокументної комунікації.

Проаналізовано особливості зберігання МФД у певних установах, закладах, організаціях та приватних осіб. Світовий фонд фонодокументів складається з національних фонографічних фондів, які, у свою чергу, містять архіви і колекції звукозаписів, зокрема й приватні. Зберігання фонодокументів здійснюється в інформаційних ресурсах чотирьох основних видів: колекційних, бібліотечних, музейних і архівних. Інформаційні ресурси фоноархівів складаються з фонотек, дискографій, колекцій. У системі зберігання фонодокументів фонотеки є складовою

фоноархівів. Колекція МФД може бути складовою підсистеми вищого рівня (архіву, музею, бібліотеки), або автономним елементом системи фонодокументних комунікацій (домашні колекції тощо). На прикладі грамплатівок проаналізовано феномен приватного колекціонування МФД.

З кінця першого десятиріччя ХХІ ст. набули поширення музеї грамплатівок, музеї звука та рок-музеї («The British Music Experience», «Rock & Roll Hall Fame and Museum», «Rockmuseum Munich» та ін.), предмети зберігання яких частково перетинаються. Зпрогнозовано створення в рамках нової моделі музейної комунікації відповідних тематичних міжмузейних проєктів. Така гібридна модель поступово наближається до формули «Фонодокументи = Музей + Архів = Колекція» і ґрунтується на дуалістичному розумінні концептів «зберігання» і «користування».

Підсумовано, що МФД можуть зберігатися в: національних і державних архівах; архівах і фонотеках клубів, асоціацій, товариств; архівах студій, фірм звукозапису, архівних департаментах звукозаписувальних корпорацій; архівах радіомовників; музейних колекціях; фондах звукозаписів бібліотек; фонотеках приватних архівів колекціонерів.

У четвертому розділі «Системні трансформації фонодокументів», який складається з шести підрозділів, розкрито сучасні форми та напрями видозмін, що відбуваються у фонодокументних комунікаціях.

На прикладі музичного альбому охарактеризовано особливості фонодокументів-оригіналів, розкрито класифікацію альбомів за різними ознаками (обсягом — «одинарні», «подвійні», «потрійні»; способом запису — «студійні», «акустичні», «концертні» та ін.). Визначено й охарактеризовано різновиди альбомів («сольний», «концептуальний», «ретроспективний», «альбом-саундтрек», «триб'ют-альбом», «спліт-альбом», «реюніон-альбом», «камбек-альбом», «спін-офф-альбом», «альбом-дует», «міні-альбом» та ін.). Підкреслено, що важливою комунікативною складовою альбому є обкладинка або конверт.

Особливою маркетинговою підсистемою фонодокументної комунікації є сертифікація дисків. Зазначена підсистема заснована RIAA і дозволяє класифікувати продані МФД за певними категоріями. Означена підсистема основоположна для світової індустрії музичного звукозапису, однак не є універсальною для всіх країн. У зв'язку із цим за різними параметрами висвітлено її основні особливості.

Обґрунтовано, що окремим видом фоноархівів є радіофоноархіви, тобто архіви фонограм, які раніше використовувалися і використовуються нині в музичних радіопрограмах. Охарактеризовано схеми об-

ліку радіофонодокументів у різних країнах. Поряд з легальним радіо-сектором на початку 1960-х рр. музику транслювали численні «піратські» радіостанції («Radio Mercur», «Radio Caroline», «Radio Veronica» та ін.). У 1967 р. створена радіопрोगрама «BBC's Radio One», яка запозичила традиції піратських радіостанцій. Наведено рекомендації архівної служби корпорації «BBC» щодо зберігання фонодокументів у корпоративних фоноархівах. У «BBC Archive Centre» нині сформовано одну з найкращих у світі колекцій МФД, що налічує 7 млн різних звукозаписів. В архівному центрі зберігається 2,7 млн відеострічок і 5,6 млн котушок із звукозаписами. Для розміщення вінілових грамплатівок в архівному центрі виділено 700 спеціальних полиць. Роботи з оцифрування всієї фоноколекції зайняли 9 місяців.

У 1960–1980-х рр. деякі радіостанції були повноцінними суб'єктами виробництва фонодокументів (лейблів); виходили грамплатівки, на етикетках яких зазначалася назва радіостанції як виробника фонограми. Як приклади наведені такі виробники МФД з країн Східної Європи.

Грамплатівки, компакт-касети й оптичні диски, а також магнітні плівки на котушках належать до джерел первинної музичної інформації, яка використовується для радіотрансляції. Останніми роками офіційно видаються унікальні фонодокументи з раритетним архівним матеріалом, що спеціально був записаний для радіотрансляції.

Акцентовано, що оригінальна музична звукова доріжка до радіопрोगрам є первинним фонодокументом. Записи пісень та музичного ряду радіопрोगрам чи вибіркового музичних елементів, що були зроблені слухачами, є вторинними фонодокументами і належать до бутлегів. Доведено, що специфіка життєвого циклу радіофонодокумента полягає в особливій циклічності, що складається з трьох основних етапів. Подібний комунікаційний ланцюжок може мати декілька циклів. Охарактеризовано основні проблеми використання права на назву фонодокумента в контексті комунікаційних перетворень окремих суб'єктів індустрії звукозапису («Trademark Band's Name», «Renamed Band»). Зазначене проілюстровано прикладами з світової музичної індустрії.

Підкреслено, що назва музичного фонодокумента за рахунок встановленого набору знаків і символів становить сукупність загальної візуальної унікальності автора, виконавця і компанії звукозапису. Назва фонодокумента є складною комунікативною категорією, яка утворюється з трьох умовних рівнів: 1) імена авторів фонодокумента в широкому розумінні, але частково — усіх авторів музичного твору і тільки виконавців першого рівня, а також загальна титульна назва музичного твору, що зафіксований на визначеному носієві; 2) назви окремих композицій

на носіїві у вигляді треків або великих складових частин; 3) інша інформація, зокрема відомості про виконавців другого і третього рівнів. Тож перший рівень назви музичного фонодокумента є базовою інформацією для каталогізацій та дискографічних обліків.

Копії фонодокументів можуть бути ліцензійними і неліцензійними (до них належать контрафактні копії або підробки). Наведено приклади з історії звукозапису виготовлення МФД без зазначення джерела запозичення та фоноплагіату, що стали предметом судових розглядів. Охарактеризовано основні прояви незаконної діяльності у сфері виробництва фонодокументів: плагіат, контрафакт і бутлегерство. Визначено основні види фонодокументів-підробок: а) контрафактні копії, які раніше вже були виготовлені як оригінали або ліцензійні копії; б) контрафактні аудіовидання, які не мають легальних аналогів.

Наголошено, що особливим підвидом фонодокументів є так звані «Fake Disc» (тобто «підроблений диск»). Під цим терміном розуміються носії із записами музичного матеріалу, що розміщений за ім'ям виконавця, який в дійсності ніколи не записувався. Проаналізовані приклади таких фонодокументів-підробок та охарактеризовано компакт-диски російських «піратських» лейблів («Spurk Ltd.», «First Town Records», «Grammy», «ADA Sound Ltd.», «Alcinous Ltd.», «ARS Nova», «ATR Music», «Канкард», «COE Records Ltd.», «Agat Company Ltd.» та ін.). Зазначено, що найчастіше подібні фальшиві фонодокументи копіювалися з релізів, що виготовляли на західних фірмах звукозапису.

Визначено найтиповіші ознаки підробки компакт-дисків (граматичні та фактологічні помилки на обкладинці й диску тощо). Доведено, що найточнішим місцем для проведення експертного дослідження є особливості робочої поверхні CD. Характерною ознакою інформаційно-візуального блоку (вкладки, буклети) МФД є помилки, які класифіковано на три групи: 1) навмисне спотворення інформації з метою введення споживачів і контролюючих установ в оману; 2) техніко-технологічні помилки; 3) помилки, яких припустилися через незнання.

Охарактеризовано особливості бутлегів як фонодокументних опцій та перспективи субформатних модифікацій фонодокументів в інформаційно-правовому вимірі. Визначено головну відмінність бутлегів від контрафактної фонопродукції, яка полягає в тому, що диск або касета з бутлегерським записом не є копією, а оригінальним МФД, який нерідко створюється фанами того чи іншого музиканта без комерційної мотивації. Особливими видами бутлегів запропоновано вважати такі специфічні фонодокументи, як «Втрачені записи» (Lost Tapes), «Домашні записи» (Home Tapes), «Невидані релізи» (Unreleased), «Неофі-

ційні саундтреки» (Unofficial Soundtrack) та ін. Підкреслено, що згідно з теорією документознавства концертні бутлеги слід вважати первинними фонодокументами, оскільки, в переважній більшості, це — оригінальні записи, що вироблені в єдиному екземплярі. На відміну від «концертних бутлегів», власноруч підібрані компіляції та збірники є вторинними фонодокументами.

Обґрунтовано класифікацію бутлегів як фонодокументів особливого типу: 1) під терміном «офіційний бутлег» розуміється бутлег, який був створений самими музикантами або їх видавцями (лейблами) із записом одного зі своїх концертних виступів; 2) термін «неофіційний бутлег» позбавлений правового сенсу, тому варто вилучити його з терміносистеми фонографічного документознавства. Запропоновано замість нього використовувати термін «оригінальний бутлег» — концертний (або інший) неофіційний запис, зафіксований на носіїві безпосередньо фанами або їхніми об'єднаннями, без згоди музикантів та/або їхніх повноважних представників (продюсерів, менеджерів, агентів, адвокатів та ін.). Контрафактні диски визначено як «фонодокументи-фальсифікати».

Нині відправники й адресати бутлегів та інших неофіційних МФД утворюють у комунікаційному просторі особливий сектор, який у подальшому буде існувати як специфічний різновид фонодокументних комунікацій. Створення бутлегів логічно вважати окремим специфічним видом фонодокументування як процесу фіксації музичної події, що сформувався в «сірому секторі» фонодокументної комунікаційної системи.

Обґрунтовано пріоритетні напрями реставрації фонодокументів та архівного зберігання оцифрованих копій, розглянуто систему реставрації фонодокументів, визначено технологічні особливості робіт з оцифрування аналогових фонограм і створення фондів користування з цифрових копій. Зазначено, що одним із різновидів фоноархівів є студійні архіви, що створюються у великих фірмах (студіях) звукозапису. Метою таких фоноархівів є збереження матеріалів «материнської» рекорд-компанії для їх використання в майбутньому. Сукупність локальних фонодокументних ресурсів утворює системи вищого рівня — кластери фонодокументів. Такими можна вважати об'єднані фоноархіви міжнародних звукозаписувальних корпорацій (мейджорів).

На прикладах «CBS»/«Columbia» (Sony), «RCA»/«Victor» (BMG), «Warner Brothers Records», «Universal Music Group», «EMI»/«Capitol», «PolyGram», «Motown» та «MGM Records» розкрито особливості організації зберігання майстер-стрічок у фоноархівах американських звуко-

записувальних компаній, які набули права на використання каталогів невеликих лейблів, з наведенням статистичних показників щодо кількості одиниць зберігання і визначенням основних недоліків, що призводять до втрат раритетних зразків.

До кінця ХХ ст. спостерігалася тенденція, за якою архівування фономатеріалів та зберігання старих записів у деяких рекорд-компаніях уже не були пріоритетним завданням, утім в останні п'ять років спостерігається поліпшення функціонування архівної системи на якісно новому соціотехнологічному рівні в цифровому просторі. І хоча традиційні структури музичного бізнесу занепадають, простежується спрямованість до об'єднання зусиль різних суб'єктів фонодокументних комунікацій стосовно формування оновлених зразків не тільки споживання МФД, а й їхнього збереження. Гарантований термін зберігання аудійної інформації на оптичних носіях залежить від технології виготовлення і може змінюватися в межах від 2 до 50 років, що в перспективі обмежує використання CD-R (DVD-R) для архівного зберігання фонодокументів. Обґрунтовано, що оптичні носії можна вважати тимчасовим проміжним форматом довічного зберігання фонодокументів.

ВИСНОВКИ

У процесі дослідження досягнуто мету дисертації, підтверджено висунуту гіпотезу, вирішено всі поставлені завдання, що вможливило дійти основних наукових висновків.

1. Важливе загальносоціальне значення оптимізації функціонування фонодокументів в умовах розгортання глобального комунікаційного простору актуалізує дослідження, спрямовані на розроблення цілісної концепції підвищення ефективності фонодокументної комунікації. Аналіз наукової рефлексії щодо фонодокумента як засобу соціальної комунікації засвідчив, що науковий доробок у царині документознавчих та архівознавчих проблем його функціонування є незначним. Висвітлення стану розробленості фонодокументної проблематики дозволило зазначити, що в поданому дослідженні проблематика фонодокумента вперше трактується з позицій наук соціокомунікаційного циклу.

Основою методологічної бази дослідження фонодокумента як комунікаційного феномену є метатеорія соціальної комунікації (ноокомунікологія), що вможливило системно розглянути процеси створення, виробництва, розповсюдження, зберігання та використання фонодокумента. Застосування пізнавальних можливостей соціокомунікативного, системного, соціокультурного, історико-генетичного підходів та базових документознавчих концепцій дозволило виявити специфічні осо-

бливості, що вирізняють фонодокументну комунікацію з-поміж інших видів комунікації, створити цілісну концепцію еволюційної трансформації фонодокумента у світовому комунікаційному просторі з визначенням перспектив його подальшого розвитку. На основі термінологічного аналізу уточнено співвідношення понять «фонодокументальна комунікація» і «фонодокументна комунікація». Обґрунтовано, що обидва терміни позначають комунікації, які опосередковані фонодокументом: перший наближається до процесу фонодокументування (звукозапису); другий — до наслідків цього процесу, тобто створення фонодокумента і циркуляції останнього в комунікаційному просторі. Відповідно до існуючих наукових класифікацій документів (В. Бездрабко, С. Кулешов, Н. Кушнарєнко, М. Ларьков, Ю. Палєха, Ю. Столяров, Г. Швецова-Водка) запропоновано вважати фонодокументні комунікації об'єктом вивчення спеціальної наукової дисципліни — фонографічного документознавства.

2. Кожний історичний етап формує якісно нове комунікаційне середовище, умови функціонування й розвитку підсистем фонодокументної комунікації. Фонодокумент як засіб комунікації еволюціонував за достатньо складною схемою, оскільки: як один з основних елементів системи аудіовізуальних документів (АВД) він є специфічною підсистемою соціальних комунікацій, де звуковий компонент — основний, а візуальні — допоміжні. Доведено, що системі фонодокументних комунікацій притаманна циклічність комунікаційного розвитку, визначено особливості її функціональної структури, обґрунтовано, що підсистема виробництва і споживання фонодокументів еволюціонувала поступово, спадкоємно і остаточно сформувалася в другій половині ХХ ст. Визначено типоформати звуконосіїв, що існують у міжнародній індустрії звукозапису. наприкінці ХХ — на початку ХХІ ст. потік фонодокументів та їхніх копій у величезних обсягах інтегрується в Інтернет-мережу. Відтак початок ХХІ ст. став часом випробовування для розвитку МФД уже в якісно новому — цифровому комунікаційному просторі.

3. Фонодокументний ресурс — це сукупність потоків, масивів та фондів фонодокументів, з яких окремі групи та види документів використовуються суб'єктами, котрі мають на це відповідні права. Сукупності фонодокументних ресурсів певних типів утворюють системи вищого рівня — кластери фонодокументів. Такими можуть бути об'єднані фоноархіви міжнародних звукозаписувальних корпорацій (мейджорлейблів). Отже, структурування та динаміка функціонування фонодокументів у комунікаційному просторі підпорядковуються закономірності кластеризації. Фонодокументна комунікація має ознаки складної від-

критої системи, що ґрунтується на зв'язку між такими базовими елементами: 1) комуніканти (суб'єкти що створюють фонографічне повідомлення) та реципієнти (споживачі ФД — окремі особи, соціальні групи, суспільство загалом); 2) комунікат (музично-звукове повідомлення, що міститься у фонодокументі); 3) канали трансляції фонодокумента (технічні пристрої щодо кодування—декодування зафіксованого аудійного повідомлення); 4) соціальні інститути, які підтримують процеси створення, виробництва, розповсюдження і зберігання ФД, його рух від комуніканта до реципієнта (рекорд-лейбли, фоноархіви, бібліотеки, музеї тощо), 5) комунікативні бар'єри (технічні, психологічні, соціальні, правові).

Запропоновано специфічну класифікацію фонодокументів за: особливостями контенту (музичний та немусичний ФД); технологіями запису (механічні, електромагнітні, магнітооптичні, лазерографічні, цифрові); особливостями носія, на якому зафіксоване звукове повідомлення (грамплатівки, звукові записи на котушках з магнітною стрічкою — бобіни, Reel-to-Reel Tape, магнітофонні касети і картриджі — 8-Track Cartridge, Stereo 8, оптичні диски — Audio-CD, DVD-Audio, HМCD, Blu-Spec CD; інформаційно-правовою складовою (фонодокументи-оригінали і копії; автентичні фонодокументи та підробки); внутрішньою структурою (роздільні і нероздільні).

На основі результатів аналітичної обробки потужного архівного масиву звуконосіїв існуючих типоформатів здійснено типологічну систематизацію фонодокументів. Музичні фонодокументи виокремлено як особливий кластер, що функціонує в комунікаційному просторі за власними закономірностями. Поняття «музичний фонограмний документ» запропоновано ввести до терміносистеми дисциплін соціокомунікаційного циклу як особливий підвид фонодокумента, який належить до загального класу аудіовізуальних документів. МФД містить музично-звуковий контент, зафіксований системою звукозапису на певному матеріальному носіїв будь-якої конструкції, існує в комунікаційному просторі в різних типоформатах і може бути аналоговим та цифровим. Інформаційна складова зорового сприйняття МФД цілісно втілена через зовнішнє оформлення носія у одноіменному пакувальному комплекті (конверт, вкладиш, коробка тощо) і, зазвичай, містить обов'язкові елементи художнього (образотворче мистецтво) та/або фотодокумента (оформлення обкладинки та ін.) й допоміжні компоненти, які є факультативними.

4. Головна особливість фонодокументної комунікації полягає в її знаковості, зумовленої специфікою технологій щодо запису та збере-

ження музично-звукового контенту. Так, життєвий цикл ФД складається з таких взаємопов'язаних процесів: створення фонотвору, його фіксація на матеріальному носіїві у вигляді фонограми через реалізацію організаційно-виробничого комплексу спеціальних операцій, масове тиражування і розповсюдження носіїв з відповідними записами, споживання музичного контенту, зберігання фонодокументів та надання їх у використання. Властивості МФД дозволяють зберегти інформаційне повідомлення незмінним у просторі та часі.

МФД є складовою комунікаційної системи, специфіка якої подається через її структуру, що складається з відповідних взаємопов'язаних субсистем: створення — виробництва — тиражування — розповсюдження — придбання — зберігання — використання. Кожна субсистема має відповідну комунікаційно-організаційну структуру з чітким визначенням у ній місця і функцій кожного елементу. Загальний механізм побудований таким чином, що в деяких випадках окремі сектори субсистем можуть перехрещуватися (зокрема тиражування іноді можна вважати стадією виробництва; збереження — стадією споживання і використання). Розглянуто організаційні умови злиття лейблів і поглинання їх транснаціональними корпораціями звукозапису, на найпотужніші з яких припадало понад 80% випуску всіх фонодокументів, що вироблялися в світі з початку 1960-х рр. Визначено тренд, згідно з яким транснаціональні рекорд-компанії прагнуть монополізувати ринок виробництва звуконосіїв, поглинаючи невеликі лейбли.

5. Грунтуючись на аналізові історичного і зарубіжного досвіду, визначено циклічність розвитку системи виробництва, розповсюдження та зберігання музичних фонодокументів. Інфраструктура музичного звукозапису, як комплекс взаємопов'язаних основних компонентів, обслуговуючих структур і каналів розподілу музично-звукового контенту, забезпечує організацію функціонування звукозаписувальної системи. Аналіз еволюції організаційних структур виробників і розповсюджувачів фонодокументів у різні історичні періоди в різних регіонах дозволив стверджувати, що лейбли є ключовою організаційною ланкою в уніфікованій музичній бізнес-системі, а фірмовий стиль рекорд-лейблу — основою всієї комунікаційної політики суб'єкта з виробництва МФД.

Організаційна підсистема фонодокументних комунікацій має чотири рівні: глобальний (транснаціональний), національний, регіональний, галузевий. Система виробництва фонодокументів — це процес відтворення визначеним тиражем оригіналу фонограми відповідними технологічними (разом з пакувальним комплектом — також і поліграфічни-

ми) засобами. Окремим етапом є поширення фонодокумента — доведення до споживача як через торговельну мережу, так і іншими способами.

У результаті проведеного дослідження отримано додаткові відомості щодо специфіки реставраційних робіт з фонодокументами як одним з документальних носіїв звукової інформації. Завдяки удосконаленню й розповсюдженню у ХХ ст. засобів фіксації аудіоінформації фонодокументи стали невід'ємною складовою інформаційних ресурсів архівних установ, бібліотек, музеїв, приватних колекцій, міжнародних неурядових організацій та підрозділів недержавних закладів (рекорд-компаній, студій звукозапису, радіостанцій тощо). Однією з організаційних форм зберігання та обігу МФД є фонодокументні комунікації, що сформувалися у філофонічному середовищі колекціонерів. Нині це явище змістовно наближається до недержавної підсистеми архівної діяльності.

6. Система створення, виробництва, розповсюдження та зберігання фонодокументів є складною комунікаційною системою, що еволюціонує й функціонує під впливом внутрішніх і зовнішніх факторів. Внутрішні фактори — це типоформати, властивості, функції, музично-звуковий контент, інші соціотехнологічні характеристики аудіоносіїв. Зовнішні фактори — це взаємодія суб'єктів виробництва, розповсюдження, споживання і зберігання фонодокументів (лейблів, клубів, архівів, бібліотек, фонотек, інших закладів й елементів, зокрема правового захисту). Важливим фактором впливу на функціонування цієї системи є проблема фальсифікації музичних фонодокументів. Нелегальний звукозапис як специфічне комунікаційне явище спирається на три сектори: 1) аудіопіратство високого рівня — випуск і розповсюдження контрафактної та іншої неліцензійної фонопродукції; 2) аудіопіратство середнього рівня — бутлегерство; 3) аудіопіратство низького рівня — несерійне тиражування музично-звучного контенту з оригінального носія для користування, без комерційного поширення.

Уточнено специфіку використання права на назву фонодокумента, визначено суб'єктів процесу циркуляції фонодокументів у комунікаційному просторі, запропоновано їх поділ на п'ять основних категорій: 1) суб'єкти, котрі є авторами музичних творів і виконавцями звукових повідомлень (музиканти-виконавці); 2) суб'єкти, які фіксують (записують) звукову інформацію на матеріальному носіїві (студії звукозапису); 3) суб'єкти, що виробляють і поширюють звуковий інформаційний продукт — грамплатівки (заводи з випуску грамплатівок, лейбли); 4) суб'єкти, яким адресується відтворена звукова інформація (споживачі-слухачі); 5) суб'єкти, котрі зберігають фонодокументи (працівники

архівів, бібліотек, музеїв, приватні колекціонери). Запропоновано нову додаткову ознаку класифікації, згідно з якою всі суб'єкти виробництва фонодокументів поділяються на дві основні групи: творчий склад — особи, що беруть участь у створенні фонографічного твору власною творчою працею (автори, виконавці, звукорежисери, художники), і технічний склад — особи, що беруть участь у виробництві фонодокумента, але не створюють охороноспроможних результатів.

7. Аналіз еволюції музичного фонодокумента в його матеріальному втіленні засвідчив, що на мікрорівні він поступово набув форми комунікаційної системи, до якої долучено елементи документів інших видів. Оскільки МФД як продукт індустрії звукозапису містить не тільки музично-звуковий контент, його слід вважати комплексним полідокументом, що складається з трьох елементів: 1) основний елемент: власне аудійного повідомлення, зафіксоване на носіїві відповідного типоформату; 2) додатковий елемент: візуальні компоненти, що комплексно поєднані з аудійним повідомленням, але які можна сприймати в автономному режимі як певні художні та/або фотодокументи (оформлення обкладинки альбому, конверту, вкладишу й інших пакувальних частин); 3) допоміжний елемент: інформаційно-правові ознаки текстового документа (написи з відомостями про походження запису й оформлення носія, інформація про видавника, авторів і виконавців творів, авторське право і суміжні права тощо).

Доведено об'єктивну закономірність системних трансформацій фонодокументів. Визначено, що реалізація комунікативної функції фонодокумента ускладнена через комунікаційні бар'єри — перешкоди на шляху руху звукового контенту від комуніканта до реципієнта. Обґрунтованість гіпотези циклічності розвитку фонодокументних комунікацій теоретично і практично перевірено. Тестування гіпотези відбувалося на основі зібраного емпіричного матеріалу та розрахунків у п'яти різних взаємопов'язаних площинах: зокрема на прикладі альбому виявлено комунікативні ознаки фонодокумента (за допомогою упаковки для споживача відбувається дозвукова візуалізація фонопродукції) і визначено нові тренди (доповнення видів фонодокументів новою категорією — «пост-фонодокументи», основною рисою яких є відсутність зйомного матеріального носія та інтегрованість у мережеве середовище функціонування); на матеріалах колекцій радіофоноархівів розкрито кореляції радіофонодокументів; на основі аналізу структурно-комунікаційних перетворень західних рок-груп виявлено специфіку використання права на назву фонодокумента; на прикладі аудіокомпакт-дисків від різних виробників з'ясовано закономірності циркуляції в комунікаційному

просторі ліцензійних копій і контрафактних підробок фонодокументів; на прикладі офіційних бутлегів як фонодокументних опцій і неофіційних релізів визначено перспективи субформатних модифікацій фонодокументів в інформаційно-правовому вимірі. У соціокомунікаційному контексті бутлеги запропоновано вважати так званим «фонодокументним самовидавом», оскільки останній є неформальним засобом довільного розмноження і розповсюдження неофіційних музичних записів.

8. У більшості країн звукові колекції зберігаються як у державних, так і в недержавних архівах. Зазвичай кожний потужний виробник фонодокументів формує свій власний корпоративний фоноархів («бек-каталог лейблу»), але доступ до фоноархівів відомих рекорд-корпорацій пов'язаний з певними фінансовими, правовими й організаційними труднощами. Виявлено пріоритетні напрями реставрації фонодокументів та архівного зберігання оцифрованих копій. До реставраційних технологій МФД належать, перш за все, аналоговий та цифровий ремастеринг, між якими визначено суттєві відмінності. Найчастіше реставрація музичних творів — виконується в спеціальних студіях. Наголошено на важливості вибору оптимального формату для зберігання інформації, що міститься в майстер-копії.

Наведено позитивні приклади належного зберігання фонодокументів у різних країнах. Важливим є те, що архівна фонодокументна інформація все більше перетворюється на економічну категорію і являє собою «інформаційну сировину» для виробництва різних інформаційних продуктів і компонентів під час виготовлення фонодокументів нового покоління. Комуникативним інструментом визначення попиту на ретроспективну інформацію, що міститься в архівних документах, є маркетинг архівної інформації. Для забезпечення довготривалого збереження і придатності до використання електронних копій фонодокументів (як і всіх складних архівних аудіовізуальних об'єктів) необхідна стандартизація розроблення спеціальних архівних контейнерних форматів.

9. Результатом визначення закономірностей еволюційних трансформацій ФД є розроблення концептуальної моделі розвитку системи фонодокументної комунікації в умовах розгортання цифрового комунікаційного простору. МФД беруть участь в специфічній комунікації, головний зміст якої у бінарному поєднанні музики і звукозапису (творчості і технології). Цей механізм являє собою складноорганізовану систему, яка складається з різних підрівнів, секторів і кластерів. Процес створення музичного твору перебуває у автокомунікативній стадії, яка переходить у полікомунікативну з метою інформаційного супроводу процесу виробництва МФД. Фонодокументи створюються й існують в динаміч-

ному комунікативному середовищі, для якого характерне постійне удосконалення технологій звукозапису. Нині існують і перевіряються тенденції зворотної міграції інформації між цифровими і аналоговими форматами звукозапису.

Характерною ознакою документальних комунікацій є циклічність структури життєвого циклу фонодокумента в соціокомунікаційному процесі. Комунікаційна взаємодія, що виникає в процесі створення, виробництва та розповсюдження фонодокумента між автором, виконавцем, продюсером, звукозаписувальною компанією (лейблом), виробничою організацією (підприємством), оптово-роздрібною мережею (продавцями), суб'єктами інформаційно-рекламної діяльності (розповсюджувачами) й споживачами (покупцями), за своєю сутністю є виробничо-економічною (фаза А), яка на другому рівні життєвого циклу ФД трансформується в інформаційно-комунікаційну (фаза В). На завершальному етапі життєвого циклу ФД (фаза С — зберігання фонодокумента) остання набуває рис архівно-комунікаційної взаємодії.

10. На життєвий цикл фонодокумента впливають такі атрибутивні його ознаки: назва, автори, виконавці, звуковий контент (музичний твір), матеріальне втілення на матеріальному носіїві, візуальні компоненти обкладинки, конвертів та спеціальних упаковок, засоби виробництва носіїв відповідних типо-форматів, інформаційно-кодові позначення, технологічні новації щодо захисту від несанкціонованого копіювання, можливості зміни форматів зафіксованого звукового контенту (аналоговий, цифровий), територія розповсюдження, вартість, тираж, особливості розповсюдження, зберігання та використання.

Принциповим для дослідження є висновок про те, що кластер з виробництва фонодокументів на правах підсистеми долучений до глобальної системи соціальних комунікацій, має неоднорідну багаторівневу структуру й міжінституціональні кореляції. Одна з актуальних проблем — деформація лінії комунікацій, що відбувається на каналі передачі повідомлення, де фонодокумент з оригіналу можна переформувати на підрок.

Запропонована концептуальна модель фонодокументної комунікації передбачає доступність будь-якого музично-звукового запису в необхідному місці, в стислий термін, у аналоговій або цифровій формі (за бажанням користувача). У моделі визначено суб'єкти, об'єкти діяльності, охарактеризовано процеси, які відбувалися в еволюції фонодокумента у світовому комунікаційному просторі, визначено умови і спрогнозовано результат. Осмислено інформаційно-правові проблеми в контексті взаємодії відправників і адресатів контрафактної продукції в

«піратському» секторі індустрії звукозапису. Сучасний рівень аудіопотоку є неодмінною умовою створення високого комунікаційного потенціалу, який регулювати за допомогою виключно правових засобів уже неможливо. Звукозаписувальна індустрія потребує модернізації комунікаційної платформи і формування нової формули організації виробництва та споживання МФД. Соціально-комунікаційними інноваціями ХХІ ст. стають інтерактивні заходи економічного змісту, за яким артисти, міняючи компанії, з метою збору коштів для запису диску звертаються через Інтернет-канали до шанувальників (аутсорсинг і краундфандинг). Це означає передачу певних виробничих функцій щодо виробництва і розповсюдження фонодокументів іншим суб'єктам — шанувальникам музики (пряма комунікація).

За допомогою методів наукового прогнозування визначено напрями подальших досліджень: актуалізація правового статусу недержавної мережі фоноархівів; заходи щодо оптимізації формування та функціонування мережі фонографічних фондів; засоби модернізації обліково-аналітичного забезпечення корпоративних архівів звукозаписувальних фірм, фонографічних асоціацій та клубів філофоністів; розроблення та прийняття Модельного кодексу як зводу правил та етичних норм професійної поведінки осіб, залучених до фонодокументних комунікацій.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографія

1. Синєокий О. В. Музичний звукозапис у соціокультурних комунікаціях (фонодокументи, фоноархіви) : [монографія] / О.В. Синєокий ; передмова — проф. М. Вархола (Словаччина). — 2-ге вид., доп. [перше видання — 2013 р.]. — Суми : Університетська книга, 2016. — 347 с. — (Серія «Документознавство. Архівознавство»).

Рецензія:

Вархола М. Рецензія на книги професора Запорозького національного університета Синєокого Олега Владимировича / М. Вархола // Scientific Letters of Academic Society of Michal Baludansky (Košice, Slovakia). — Volume 4, No. 4.1 / 2013. — pp. 188–190.

Статті у фахових виданнях України

2. Синєокий О. В. Лейбл «Orpus» у рекординговій системі Словачії: історико-комунікаційний аналіз / О. В. Синєокий // Держава та регіони: серія «Гуманітарні науки». — 2012. — № 3. — С. 58–61.

3. Синєокий О. В. Источники восточно-европейской музыкальной звукозаписи в исторической ретроспективе системы информационно-

коммуникативных взаимодействий / О. В. Синеокий // *Держава та регіони: серія «Гуманітарні науки»*. — 2012. — № 4. — С. 124–129.

4. Синеокий О. В. Балканська рекордингова система: югославський досвід / О. В. Синеокий // *Держава та регіони : серія «Соціальні комунікації»*. — 2012. — № 4. — С. 123–128.

5. Синеокий О. В. Загублені сторінки з історії радянського грамзапису: Expressz Együttes, Седморица Младих, Angel Vladković Group ABC / О. В. Синеокий // *Вісн. Харків. держ. акад. культури : зб. наук. пр.* — Харків, 2012. — Вип. 38 — С. 24–34.

6. Синеокий О. В. «Supraphon» в системі соціальних комунікацій Чехії : минуле і сьогодення / О. В. Синеокий // *Діалог: Медіа-студії : [зб. наук. пр.] / ред. кол. : О. В. Александров (відп. ред.) [та ін.]*. — Одеса : Астропринт, 2012. — Вип. 15. — С. 188–198.

7. Синеокий О. В. Рекордингова система в структурі засобів масової комунікації Болгарії або досвід «Балкантона» / О. В. Синеокий // *Поліграфія і видавнича справа*. — 2012. — № 3 (59). — С. 3–10.

8. Синеокий О. В. Поп- і рок-музика в грамзапису соціалістичної Болгарії: комунікативний аналіз / О. В. Синеокий // *Поліграфія і видавнича справа*. — 2012. — № 4 (60). — С. 17–23.

9. Синеокий О. В. Соціально-комунікативні особливості розвитку вітчизняного грамзапису у другій половині ХХ століття / О. В. Синеокий // *Освіта регіону*. — 2012. — № 4. — С. 179–183.

10. Синеокий О. В. Рок-музика в Югославії: соціокомунікативний підхід / О. В. Синеокий // *Збірник праць Науково-дослідного інституту пресознавства / НАН України, ЛННБУ ім. В. Стефаника, НДІ пресознавства*. — Львів, 2012. — Вип. 2 (20). — С. 381–391.

11. Синеокий О. В. Грампластинки західних поп- і рок-виконавців в СРСР: соціально-інформаційний огляд / О. В. Синеокий // *Держава та регіони: серія «Гуманітарні науки»*. — 2013. — № 1. — С. 62–67.

12. Синеокий О. В. Рок-радіо як елемент системи музичного звукозапису Центрально-Східної Європи (історико-комунікаційний аналіз) / О. В. Синеокий // *Держава та регіони: серія «Гуманітарні науки»*. — 2013. — № 2–3. — С. 116–120.

13. Синеокий О. В. Польський рекординг як засіб соціальної комунікації: від «Polskie Nagrania — Muza» до «Universal Music Polska» / О. В. Синеокий // *Держава та регіони: серія «Соціальні комунікації»*. — 2013. — № 1. — С. 24–28.

14. Синеокий О. В. Рок-музика і розвиток рекорд-комунікації в Румунії / О. В. Синеокий // *Держава та регіони: серія «Соціальні комунікації»*. — 2013. — № 2. — С. 34–38.

15. Синєокий О. В. Розвиток рекордингових інституцій в системі масових комунікацій Угорщини: «Hungaroton», «Pepita», «Bravó», «Krtm» / О. В. Синєокий // Освіта регіону. — 2013. — № 1. — С. 203–207.

16. Синєокий О. В. Феномен диско-комунікації: DONNA SUMMER, GILLA, DEE D. JACKSON, BONEY M., LA BIONDA, SUPERCHARGE, CHILLY... / О. В. Синєокий // Вісн. Харків. держ. акад. культури : зб. наук. пр. — Харків, 2013. — Вип. 39 — С. 42–51.

17. Синєокий О. В. Колекціонування, філофонія, меломанія, аудіофілія: психокомунікаційна складова «радянської моделі» магнітофонної субкультури та сучасні проблеми / О. В. Синєокий // Психолінгвістика. — 2013. — № 13. — С. 231–252.

18. Синєокий О. В. Структура та динаміка інформаційно-комунікативного компонента музичного телебачення, радіопередач і відеопрограм в умовах соціалізму / О. В. Синєокий // Поліграфія і видавнича справа. — 2013. — № 1–2 (61–62). — С. 21–27.

19. Синєокий О. В. Інститут музичного звукозапису у системі соціальних комунікацій : інформаційний аналіз східно-німецького досвіду / О. В. Синєокий // Наукові записки Української академії друкарства. — 2013. — № 1 (42). — С. 14–23.

20. Синєокий О. В. Метаморфози комунікативного розвитку української школи рок-музики у джерелах звукозапису 1960–1990 років / О. В. Синєокий // Вісн. Харків. держ. акад. культури : зб. наук. пр. — Харків, 2013. — Вип. 41. — С. 23–32.

21. Синєокий О. В. Рок-музика в радіоефірі соціалістичного табору / О. В. Синєокий // Наукові записки Інституту журналістики : наук. зб. — Київ, 2013. — Т. 50. — С. 89–93.

22. Синєокий О. В. Феномен східно-німецького рекордингу / О. В. Синєокий // Наукові записки Інституту журналістики : наук. зб. — Київ, 2013. — Т. 51. — С. 82–86.

23. Синєокий О. В. Жанрово-стильові та політико-психологічні особливості фестивального руху у системі соціальних комунікацій Центрально-Східної Європи (Угорщина, Болгарія, Румунія, Польща, Східна Німеччина) / О. В. Синєокий // Збірник праць Науково-дослідного інституту пресознавства / НАН України, ЛННБУ ім. В. Стефаніка, НДІ пресознавства. — Львів, 2013. — Вип. 3 (21). — С. 531–542.

24. Синєокий О. В. Розвиток рок-журналістики в СРСР / О. В. Синєокий // Держава та регіони: серія «Соціальні комунікації». — 2013. — № 3–4. — С. 129–134.

25. Синєокий О. В. «Демократи» від фолк-року: історико-комунікативний аналіз / О. В. Синєокий // Освіта регіону. — 2013. — № 4. — С. 218–224.

Статті, в міжнародних наукових виданнях

(Хорватія, Словаччина, Румунія)

26. Sineokuj O. Communication Process of Creating Regional Music Industry (Case study: former Yugoslavia) / O. Sineokuj // Informatologia: Croatian Communication Association (Zagreb). — Vol. 46, No.1 / 2013. — str. 45–53.

27. Sineokuj O. The Private Communications of Magnetic Recording under Socialism (Retrospective Disco Analysis) / O. Sineokuj // Acta Universitatis Danubius. Communicatio (Romania). — Vol. 7, No.1 / 2013. — pp. 72–84.

28. Sineokij O. The Few Lives of Tommy Bolin Record Tapes: Why Was Necessary Rebranding? / O. Sineokij // Scientific Letters of Academic Society of Michal Baludansky (Košice, Slovakia). — Vol. 3, No. 3 / 2013. — pp. 158–162.

29. Sineokij O. Socialism, Rock Music, Disco Communication : A Paradoxes of the Slovak Records / O. Sineokij // Scientific Letters of Academic Society of Michal Baludansky (Košice, Slovakia). — Vol. 1, No. 1 / 2013. — pp. 103–110.

30. Sineokij O. Consumer Problems Of Counterfeit Phonographic Production in the International Communication Law Context / O. Sineokij // Scientific Letters of Academic Society of Michal Baludansky (Košice, Slovakia). — Vol. 2, No. 2 / 2014. — pp. 103–107.

Статті в інших наукових виданнях

31. Синєокий О. В. Поп- і рок-фестивалі як інструмент впливу на споживачів фонографічної продукції та факультативний елемент рекордингової системи Центрально-Східної Європи / О. В. Синєокий // Масова комунікація: історія, сьогодення, перспективи : [наук.-практ. журнал]. — Луцьк, 2013. — № 3. — С. 34–37.

32. Синєокий О. В. Рекордингові компанії в структурі масових комунікацій Югославії та після розпаду федерації / О. В. Синєокий // Вісн. Харків. нац. ун-ту : серія « Соціальні комунікації». — 2013. — № 1026. — Вип. 4. — С. 217–221.

33. Синєокий О. В. Диско-комунікація як особливе масовидне явище / О. В. Синєокий // Психологія і суспільство. — 2013. — № 3. — С. 82–92.

34. Синєокий О. В. Проблеми філофонічної взаємодії в умовах нової комунікаційної реальності та легальні канали використання фонографічного фонду Східної Європи / О. В. Синєокий // Вісн. Донецьк. нац. ун-ту : зб. наук. пр. серія «Економіка і право». — 2012. — № 2. — С. 167–171.

35. Sineokij O. From Disco History Personalities (Musicological and Communications Retrospective Analysis) / O. Sineokij // Аркадія (мистецтвознавчий та культурологічний журнал). — 2016. — № 1 (46). — С. 14–18.

Тези й матеріали наукових конференцій

36. Синеокий О. В. Рекордингова система як складова сучасних концепцій масової комунікації країн Східної Європи: історичний досвід і сучасні проблеми / О. В. Синеокий // Правова освіта та правова наука в Україні в умовах сучасних трансформаційних процесів : тези доповідей всеукр. науково-практ. конф., Запоріжжя, 18–19 листоп. 2012 р. / Запорізьк. нац. ун-т. — Запоріжжя, 2012. — С. 171–174.

37. Синеокий О. В. Московський досвідний завод «Грамзапис» в системі звукозаписувальних комунікацій ХХ століття / О. В. Синеокий // Розвиток науки на сучасному етапі : тези доп. міжнар. наук. конф., Київ, 22 грудня 2012 р. — Київ, 2012. — Ч. III. — С. 68–72.

38. Синеокий О. В. Студії звукозапису як елемент організації системи філофонічної комунікації в умовах соціалістичного суспільства / О. В. Синеокий // Мультинаукові дослідження як тренд розвитку сучасної науки : тези доп. міжнар. наук. конф., Київ, 13 квітня 2013 р. — Київ, 2013. — Ч. II. — С. 117–122.

39. Синеокий О. В. Філофонологія як окрема галузь у теорії та історії соціальних комунікацій: загальнонаукові проблеми, методологічні засади та перспективи розвитку / О. В. Синеокий // Наука та сучасність: виклики глобалізації : тези доповідей міжнар. наук. конф., Київ, 25 травня 2013 р. — Київ, 2013. — Ч. III. — С. 171–175.

40. Синеокий О. В. Метаморфози магнітофонної записи рок-музики: бэкграунд бытовых студий звукозаписи для населения при социализме / О. В. Синеокий // Формирование современного облика науки : тези доп. міжнар. наук.-практ. конф., Донецьк, 15 червня 2013 р. — Донецьк, 2013. — С. 133–138.

41. Sineokij O. «Rock vs. Disco»: The Issues of Interaction on the Music Market / O. Sineokij // Особистість митця в культурі : матеріали II міжнар. наук.-практ. конф. (20–22 квітня 2016 р.) / ХНТУ. — Херсон, 2016. — С. 61–64.

АНОТАЦІЯ

Синсокий О. В. Фонодокумент у світовому комунікаційному просторі: еволюція, сучасний стан, напрями трансформацій. — Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора наук із соціальних комунікацій за спеціальністю 27.00.02 — документознавство, архівознавство. — Харківська державна академія культури, Міністерство культури України. — Харків, 2016.

Дисертацію присвячено комплексному вивченню феномена фонодокументних комунікацій. Визначено сутність, класифікацію та функції фонодокумента з виокремленням музичних фонодокументів як особливого кластера в комунікаційному просторі. Простежено еволюцію фонодокумента як засобу соціальної комунікації.

На основі узагальнення зарубіжного й вітчизняного історичного досвіду доведено циклічність розвитку системи виробництва, розповсюдження та зберігання музичних фонодокументів. Охарактеризовано специфіку організації архівного зберігання фонодокументів та запропоновано ефективні шляхи щодо вдосконалення роботи фоноархівів. Сформульована концептуальна модель циклічного розвитку системи фонодокументної комунікації в сучасних умовах та обґрунтовані перспективи субформатних модифікацій музичних фонодокументів.

Ключові слова: музичний фонодокумент, аудіальна інформація, звукозапис, звуконосія, грамплатівка, лейбл, комунікації, фоноархів, альбом.

АННОТАЦИЯ

Синсокий О. В. Фонодокумент в мировом коммуникационном пространстве: эволюция, современное состояние, направления трансформаций. — Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени доктора наук по социальным коммуникациям по специальности 27.00.02 — документоведение, архивоведение. — Харьковская государственная академия культуры, Министерство культуры Украины. — Харьков, 2016.

Диссертация посвящена комплексному изучению феномена фонодокументных коммуникаций. Определены сущность, классификация и функции фонодокументов с выделением музыкальных фонодокументов как особого кластера в коммуникационном пространстве. Прослежена эволюция фонодокумента как средства социальной коммуникации.

На основе обобщения зарубежного и отечественного исторического опыта доказана цикличность развития системы производства, распространения и хранения музыкальных фонодокументов. Охарактеризована специфика организации архивного хранения фонодокументов и предложены эффективные пути по совершенствованию работы фоноархивов. Сформулирована концептуальная модель циклического развития системы фонодокументной коммуникации в современных условиях и обоснованы перспективы субформатных модификаций музыкальных фонодокументов.

Выявлены основные этапы развития средств фиксации аудиальной информации. Определены виды звуконосителей с учетом типоформатов зафиксированной на них музыкально-звуковой информации. Охарактеризована система производства, распространения и хранения фонодокументов. Выявлены историко-архивные особенности функционирования субъектов тиражирования фонодокументов в мировой музыкальной индустрии.

Исследованы особенности функционирования рекорд-лейблов в системе социальных коммуникаций. Раскрыты особенности организации системы производства, распространения и хранения музыкальных фонодокументов в различных регионах мира (Северная Америка, Северная Европа, Ближний Восток и Австралия; Юго-Западная Европа, Латинская Америка и Восточная Азия; Центрально-Восточная Европа; бывший СССР; Украина после 1991 г.).

На основе анализа специфических коммуникативных свойств музыкального альбома выявлены закономерности системных трансформаций фонодокументов. Определена специфика функционирования радиофоноархивов и особенности использования радиофонодокументов. Уточнены особенности использования в коммуникационном пространстве права на название фонодокумента. Установлены закономерности циркуляции в коммуникационном пространстве лицензионных копий аудиокомпакт-дисков и контрафактных подделок фонодокументов.

Сформулирована концептуальная модель циклического развития системы фонодокументной коммуникации в современных условиях. Раскрыто явление бутлеггов как фонодокументных опций и обоснованы перспективы субформатных модификаций музыкальных фонодокументов.

Предложены направления совершенствования коммуникационной платформы организации производства и использования фонодокументов. Осмыслены информационно-правовые проблемы циркуляции в коммуникационном пространстве контрафактной фонопродукции с

учетом перспектив формирования каталогов подделок фонодокументов (фальшивок) и создания норм образцов поведения субъектов фонодокументной коммуникации.

Ключевые слова: музыкальный фонодокумент, аудиальная информация, звукозапись, звуконосители, грампластинка, лейбл, коммуникации, фоноархив, альбом.

ANNOTATION

Sineokyj O. V. Phonodocument in the Global Communication Space: Evolution, Current State, Directions of Transformations. — Manuscript.

Thesis for a Doctor's Degree in Social Communications, Speciality 27.00.02 — Documentology, Archivistics. — Kharkiv State Academy of Culture, Ministry of Culture of Ukraine. — Kharkiv, 2016.

Dissertation is devoted to the comprehensive study of the phenomenon of fonodocument communications. The essence, classification and function of phonodocument from identified musical phonodocuments as a special cluster of communicational space was determined. The evolution of phonodocument as a means of social communication was studied.

Based on the synthesis and foreign historical experience cyclical development of production, distribution and storage of musical phonodocuments were proved. Characterized specifics of archiving phonodocuments and suggests effective ways to improve the work of archives. The conceptual model of phonodocuments' cyclical development of communication in modern conditions was formed and prospects of subformat modifications of musical phonodocuments were specified.

Keywords: Musical Phonodocument, Audio Information, Sound Recording, Sound Carriers, Gramophone Record, Label, Communications, Phonoarchive, Album.

Підписано до друку 27.11.2016 р. Формат 60x84/16.
Гарнітура «Times». Папір офсетний № 1. Друк принтерний.
Умов. друк. арк. 1,9. Тираж 100 прим. Зам. № 8343/11.2016-А.

ХДАК, 61057, м. Харків, Бурсацький узвіз, 4

Надруковано ТОВ «Видавництво “Кругозір”»
69035, м. Запоріжжя, Соборний просп., д. 158, оф. 248.
Тел. (061) 270-78-76, моб. (066) 541-41-01. krugozor.zp@ukr.net
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 4798 від 27.11.2014 р.